

Rad primljen: 11.09.2023.

Rad prihvaćen: 24.10.2023.

UDK: 903/904(497.11)

Оригиналан научни рад

АРХЕОЛОШКИ НАЛАЗИ ИЗ АТАРА НЕГРИШОРА- МОГУЋИ ПОКАЗАТЕЉИ ПОСТОЈАЊА КУЛТНОГ МЕСТА ПОВЕЗАНОГ СА ЛЕКОВИТИМ ИЗВОРОМ

Резиме: У раду су представљени археолошки налази откривени на простору драгачевског села Негришори. Реч је о праисторијским тумулима, римским надгробним стелама и грађевинским остацима из позног средњег века. Изнета је претпоставка да су праисторијска и античка некропола формиране у оквиру култног места повезаног са оближњим лековитим извором.

Кључне речи: Негришори, археологија, праисторијски тумули, римске надгробне стеле, лековити извор.

Увод

Сеоско насеље Негришори налази се у Драгалеву, Општини Лучани, односно Моравичком управном октругу. У овом тексту навешћемо археолошке налазе откривене у атару овог насеља.

Прве податке о археолошком наслеђу Негришора забележио је неуморни путописац Феликс Каниц. Путописац је навео постојање једанаест „прилично високих тумула”. (Каниц 1985: 544)

На постојање праисторијских тумула у овом драгачевском селу скреће пажњу и Ал. Стојановић наводећи да су „... почињући од Марковице испод Овчара, где се копа шарени мрамор, па на свим повијарцима околних села: Дучаловића, Негришора и Лисица до Ариља нагомилане многе хумке”. Тумуле у Негришорима први је археолошки истраживао С. Тројановић, још крајем XIX века. (Тројановић 1890: 101–107; Исти 1892 1–23)

Поменути тумули налазе се на југоисточним падинама Руја, потес Сјекира (Падалиште), на тремеђи Негришора са суседним делима Марковица и Дучаловићи. Реч је о већој групи праисторијских тумула, поређаних у низу, једна уз другу. Археолошким рекогносцирањима спроведеним 1955. године

¹²⁵ 1971, Народни музеј Крушевац, ljubisa05@gmail.com

констатована су 23 тумула, док се, седамдесетих година XX века, још примећивало њих петнаест. Највећи тумули (пречника од око деветнаест метара, очуване висине 1,60 метара) су у средишту раскопавани, док су остали временом заравњени, али очувани. Посебно су добро очувана четири тумула, у атару Дучаловића, на имању породице Поповић. (Ранковић, Икодиновић 1973: 169)

Податке о погребним обичајима са некрополе у Негришорима публиковала је К. Дмитривић, одредивши их у период раног бронзаног доба. Ауторка бележи да је одмах испод врха хумке I постављена урна са спаљеним остацима покојника. Другу гробну целину је чинио скелетни гроб, положен на леђа. Око покојника се налазио слој гари и пепела. У хумци II, такође, на врху је пронађена урна са остацима спаљеног покојника. Испод урне се налазио скелет покојника, положен у нарочиту конструкцију кружног облика од ломљеног камена. Слична ситуација је констатована и у хумци III, али је скелет био у веома трошном стању. Исте карактеристике се прате и у хумки IV. Овде је, као гробни прилог, пронађен камени бат. Исте одлике имала је и хумка V. Хумка VI је имала доминантан положај у односу на остале. У централном делу је откривен камени саркофаг са скелетно сахрањеним покојником у згрченом положају, на десном боку, са шакама испред лица. Као гробни прилог положен је керамички пехар. Изнад ове целине налазила се урна са спаљеним покојником. Централни налаз из хумке VII је камена конструкција кружног облика. На конструкцији се налазио дебели слој гари и пепела, као и спаљене кости неког ситног сисара – вероватно овце. Спаљивање је извршено на лицу места, а прилог је чинила празна урна. За све хумке је карактеристично да су имале камени венац и плашт. (Дмитровић 2006: 19–20; Иста 2010: 125)

На гробљу у Негришорима такође је констатовано постојање праисторијског тумула, пречника око 20 метара. Тумул је делимично оштећен укопавањем познијих гробова. (Ранковић, Икодиновић 1973: 169)

Локалитет Оградина смештен је изнад места Језерина, готово на самој граница атара Негришора и Марковице. На локалитету се уочавају четири хумке, три мање и једна већа, распоређене једна до друге. Две су делимично оштећене просецањем пута, а највећа, пречника петнаест метара и очуване висине од два метра, копана је у средишту. Потпуно је очувана само једна од мањих хумки.

Северозападно од Оградаина, у непосредној близини, налази се локалитет Сјекира. У самим Негришорим, археолошким рекогносцирањима нису уочени римски остаци наведени од стране Каница. Путописац је забележио и постојање римског утврђења у јужном делу насеља, који је контролисао пут за Дучаловиће и даље за Овчар Бању. Седамдесетих година XX века забележено је постојање римског споменика на сеоском гробљу. (Исто: 158, сл. 2, 3)

Слика 1. Надгробна стела из Негришора, према: Ферјанчић, Јерemiћ и Гојгић: 2008, 67, кат. 17.

D M
T O T I A P R O
C V L I • F I L • N •
X V I I I • P R O
C V L V S T M R
C E L L A F I L
P • P

Споменик представља надгробну стелу непознате висине, ширине 81 цм, дебљине 36 цм, са усадником димензија 22х26 цм. Натписно поље, ширине 52 цм, оивичено је стубовима са по четири канелуре. Испод натписног поља налази се представа кантароса из ког симетрично, на десну и леву страну, излази по једна врежа лозе. Споменик су својој ћерки, Тотији, преминулој у старости од осамнаест година, посветили родитељи, Прокул и Марцела. Занимљиво је да је Тотија галско име, посведочено у областима насељеним келтским становништвом. Стела је окренута је наопачке, делимично укопана у земљу и заливена у савремени надгробни споменик.

Текст натписа гласи:

D(is) M(anibus)
Totia Pro
culi fil(ia) an(norum)
XVIII Pro
culus et Mar
cella fil(iae)
p(ientissimae) p(osuerunt)

На натпису се јављају следеће лигатуре: AN у трећем реду и ET, MA у петом реду (Исто: 158, сл. 2; Ферјанчић, Јеремић и Гојгић 2008: 67, кат. 17).

Други споменик из Негришора, такође, представља надгробну стелу, од које су сачувана два дела. Доњи део споменика налази се на сеоском гробљу у Негришорима. Горњи део споменика чува се у Народном музеју у Чачку. Димензије доњег дела износе 87х76х16 цм. Димензије горњег дела износе 44х35х16 цм.

Текст натписа гласи:

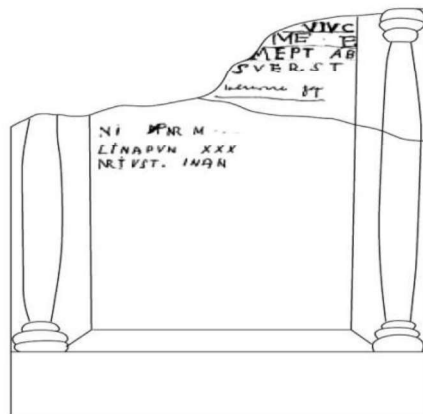
]
[- - -] v(ixit) an(nis)
[- - -co]niug
[i- - -]me (!) et

[- - -Th]reptiae
[- - -] supersti
[ti?- - -]+STA v(ixit?)
[- - -]

На натпису се јављају следеће лигатуре: VA у првом реду, ET у трећем реду, VP у петом реду. Јављају се и мала слова: N у првом реду, I у четвртном реду, I у петом реду. Знаци за раздвајање слова, у облику троуглова, јављају се у трећем и шестом реду. Име Threptia, изведено од грчког Threptos, није посведочено ни на једном другом споменику на простору римске провинције Далмације. Треба га узети као индикацију да Трептијино име потиче из источних провинција Царства. (Ферјанчић, Јеремић и Гојгић 2008: 69–70, кат. 19)

Из доста познијих времена потиче објекат на локалитету Аниште. На овом месту се, по казивању мештана, све до 1815. године налазио турски хан. Према конфигурацији терена може се претпоставити некадашње постојање грађевинског објекта. У непосредној близини, на потесу Осоје, налази се кружно удубљење, по чијим су ивицама уочљиви зидови од суво ређаног ломљеног камена. Вероватно је реч о бунару. (Ранковић, Икодиновић 1973: 161–162)

Слика 2. Надгробна стела из Негришора, према: Ферјанчић, Јеремић и Гојгић 2008: 69–70, кат. 19.

Налази праисторијских тумула, у оквиру којих су издвојени трагови култних делатности, заједно са постојањем античких надгробних споменика, указује на постојање култног простора намењеног за сахрањивање током дужег временског периода.

У непосредној близини некропола утврђено је постојање лековитог извора. Реч је о пукотинском извору лековите воде са значајним присуством флуора, чија рН вредност воде износи 7,5, а температура 22 °С (Филиповић 2003: 116).

Постојање лековитих извора у близини извесне праисторијске и вероватне римске некрополе наводи нас на претпоставку да се у окружењу ових врела током различитих археолошких епоха могло формирати култно место које је такав статус могло имати током дужег временског периода. (Васиљевић 2014: 339–346) Исцелитељска својства вода са лековитих извора могла су се култно пренети и на поље загробног живота, па се могло веровати да покојник сахрањен у близини овог типа врела може и даље користити њихове благодети и својства и у оностраном свету.

Негришори			
Рано бронзано доба		Локалитет Сјекира (Падалиште) НЕКРОПОЛА, забележено 25 тумула	
Метално доба		Локалитет Негришорско гробље ТУМУЛ	
Метално доба		Локалитет Оградина НЕКРОПОЛА 4 тумула	
Антика		Римски НАДГРОБНИ СПОМЕНИЦИ	
Касна антика / рана Византија		Каниц је забележио постојање УТВРЂЕЊА непотврђено	

Табела 1. Археолошки налази из Негришора

Уместо закључка

У раду су представљени археолошки налази откривени на простору драгачевског села Негришори. Реч је о праисторијским тумулима, римским надгробним стелама и грађевинским остацима из позног средњег века. Постојање лековитих извора у близини извесне праисторијске и вероватне римске некрополе наводи нас на претпоставку да се у окружењу ових врела током различитих археолошких епоха могло формирати култно место које је такав статус могло имати током дужег временског периода. Исцелитељска својства вода са лековитих извора могла су се култно пренети и на поље загробног живота, па се могло веровати да покојник сахрањен у близини овог типа врела може и даље користити њихове благодети и својства и у оностраном свету.

Литература

1. Љубиша Васиљевић, *Експлоатација и значај термалних извора у римском периоду на територији Србије*, Докторска дисертација, Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд.
2. Катарина Дмитривић, „Погребни обичаји становништва бронзаног доба у Драгачеву”, *Зборник радова Народног музеја у Чачку XXXVI*, Народни музеј у Чачку, Чачак, 11–30.
3. Катарина Дмитривић, „Први становници на територији Драгачева”, *Етнолошко – антрополошке свеске* 15 (н. с. 4), Етнолошко – антрополошко друштво Србије, Београд, 123–137.
4. Феликс Каниц, *Србија земља и становништво – од римског доба до краја XIX века, прва књига*, Српска књижевна задруга – ИРО Рад, Београд.
5. Душанка Ранковић, Милена Икодиновић, „Извештај систематских истраживања Доњег Драгачева”, *Зборник радова Народног музеја у Чачку IV*, Народни музеј у Чачку, Чачак, 155–181.
6. Сима Тројановић, „Преисторијске старине из рудничког округа”, *Старинар* год. VII, бр. 4, Српско археолошко друштво, Београд, 101–110.
7. Сима Тројановић, „Преисторијске старине из рудничког округа”, *Старинар* год. IX, бр. 1, Српско археолошко друштво, Београд, 1–23.

8. Снежана Ферјанчић, Гордана Јеремић и Александра Гојгић, *Римски епиграфски споменици Чачка и околине*, Народни музеј Чачак, Чачак.
9. Будимир Филиповић, *Минералне, термалне и термоминералне воде Србије*, Удружење бањских и климатских места, Врњачка Бања – Институт за хидрогеологију Рударско-геолошког факултета у Београду, Београд.

Прилог:

**ARCHAEOLOGICAL FINDINGS FROM ATAR
NEGRISHOR - POSSIBLE EVIDENCE OF A CULT SITE
ASSOCIATED WITH A HEALING SPRING**

Abstract: This paper presents archaeological findings discovered in the area of the Dragacevo village of Negrishor. The findings include prehistoric tumuli, Roman funerary steles, and architectural remains from the late Middle Ages. The assumption is put forward that the prehistoric

and ancient necropolis were formed within the framework of a cult site associated with a nearby healing spring.

Keywords: Negrishor, archaeology, prehistoric tumuli, Roman funerary steles, healing spring.